

**"بررسی تاثیر مالکیت خانوادگی و کمیته حسابرسی بر بهنگام بودن
گزارشگری مالی در بورس اوراق بهادار تهران"**

سولماز محمدحسینی خیاوی^۱

سعید شیرشکن

^۱ محمد حسینی خیاوی، سولماز، کارشناس ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی. solmazhosseini@chmail.ir

"بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی و کمیته حسابرسی و بهنگام بودن گزارشگری مالی در بورس اوراق بهادار تهران"

چکیده:

هدف این مقاله بررسی عوامل مؤثر بر بهنگام بودن گزارشگری مالی شرکت، با تأکید بر وجود کمیته حسابرسی و تفاوت‌های بین شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش روش تخمین داده‌های تلفیقی (پانل) می‌باشد. آزمون‌ها با استفاده از نرم افزار آماری R و در طی دوره زمانی سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۴ مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. بر اساس یک چارچوب چندنظری که نظریه نمایندگی یا کارگزاری، نظریه مباشرت و نظریه ذینفعان را ترکیب می‌کند، نشان می‌دهیم که شرکت‌های خانوادگی دارای انگیزه‌ای هستند که سبب می‌شود گزارشگران به موقع‌تری از هم‌تایان غیرخانوادگی خود باشند. یافته‌های ما نشان می‌دهد که در شرکت‌های خانوادگی در مقایسه با شرکت‌های غیرخانوادگی، احتمال بیشتری وجود دارد که صورت‌های مالی سالانه خود را به سرعت به بازار گزارش دهند. نتایج به دست آمده این پژوهش، کیفیت بهتر شیوه‌های گزارشگری مالی در شرکت‌های خانوادگی، که در مقالات قبلی مستند شده بود را تأیید می‌کند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که بین کمیته حسابرسی و بهنگام بودن گزارشگری مالی ارتباط معناداری وجود ندارد.

کلمات کلیدی: شرکت‌های خانوادگی، کمیته حسابرسی، به موقع بودن، گزارشگری مالی.

۱- مقدمه

هدف صورتهای مالی ارائه اطلاعات مفید درباره ی واحد اقتصادی برای تصمیم گیری است. صورت های مالی برای مفید بودن در تصمیم گیری، باید مربوط، قابل اتکا و قابل مقایسه باشند. به موقع بودن صورت های مالی یکی از مشخصه های اصلی مربوط بودن است. صرف نظر از این که آیا کسی به موقع بودن را به عنوان هدف حسابداری یا یکی از ویژگیهای مفید بودن اطلاعات حسابداری برمی گزیند یا خیر، واضح است که هم مقررات افشا و هم بخش وسیعی از ادبیات حسابداری این قضیه را پذیرفته اند که به موقع بودن یک شرط ضروری برای متقاعد شدن در رابطه با مفید بودن صورتهای مالی است (اسلی، ۲۰۱۰). انتشار به موقع اطلاعات در بازار سرمایه که در آن اطلاعات مالی شرکت ها تنها منبع اطلاعاتی برای سهام داران محسوب می شود، امری حیاتی و مهم جلوه می کند. گزارش گیری مالی به موقع شرکت، به طور قابل توجهی به عملکرد صحیح اقتصاد، به ویژه بازارهای سرمایه کمک می کند. تأخیرها در گزارش گیری، عدم قطعیت مربوط به تصمیمات سرمایه گذاری را افزایش داده (اوسو و همکاران، ۲۰۰۶) و فرصتهایی را برای معامله با خودیها و اختلاس یا سوء استعمال داراییهای شرکت فراهم می کند (لونتیس و ویتمن، ۲۰۰۴). گزارش دهی به موقع باعث کاهش اثرات نامطلوب مخاطرات اخلاقی و انتخاب نادرست و همچنین میزان معاملات نهانی با خودیها، رخنه و شیوع در بازار (اوسو و انسا، ۲۰۰۰) می گردد. علاوه بر این، گزارش دهی به موقع از طریق کاهش هزینه های کسب اطلاعات خصوصی، رفاه همه ذینفعان را افزایش می دهد (لی و همکاران، ۲۰۰۸). بنابر مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران، به موقع بودن گزارشگری مالی به عنوان یکی از محدودیتهای حاکم بر خصوصیات کیفی اطلاعات مالی بدین شرح بیان شده است: هرگاه تاخیری نابجا در گزارش اطلاعات رخ دهد، اطلاعات ممکن است خصوصیت مربوط بودن خود را از دست بدهد. ممکن است لازم شود نوعی موازنه بین مزیت های نسبی "گزارش گیری به موقع" و "ارائه اطلاعات قابل اتکا" برقرار کند. برای ارائه به موقع اطلاعات، اغلب ممکن است لازم شود قبل از مشخص شدن همه ی جنبه های یک معامله یا رویداد، اطلاعات موجود گزارش شود که این از قابلیت اتکای آن می کاهد. به عکس، هرگاه به منظور مشخص شدن همه ی جنبه های مزبور، گزارشگری با تاخیر انجام گردد، اطلاعات ممکن است کاملاً قابل اتکا شود، لیکن برای استفاده کنندگانی که باید طی این مدت تصمیماتی اتخاذ کنند بی فایده شود. برای نیل به موازنه بین خصوصیات مربوط بودن و قابل اتکا بودن، با توجه به الزامات قانونی در مورد زمان ارائه اطلاعات، مهمترین موضوعی که باید مورد توجه قرار گیرد این است که چگونه به بهترین وجه به نیازهای تصمیم گیری اقتصادی استفاده کنندگان پاسخ داده شود.

وجه تمایز شرکت های خانوادگی احتمالاً در داشتن مضامین قوی، از نظر شیوه های حسابداری، از جمله رفتار گزارش دهی به موقع، است. ویژگی هایی مانند مشارکت در مالکیت، نظارت و مدیریت شرکت و همچنین تمایل به حفظ نظارت خانوادگی شرکت در طی نسل ها، احتمالاً از رفتار گزارش دهی تخطی می کنند (میلی و

همکاران، ۲۰۱۱). مرسوم است که شرکت‌های خانوادگی به صورت شرکت‌هایی در نظر گرفته شوند که دارای انگیزه‌هایی هستند که سبب می‌شود نسبت به اطلاعات، کمتر روراست باشند، و از آن‌ها انتظار می‌رود که با سطوح شفافیت پایین‌تری همراه باشند (براون و همکاران، ۲۰۱۱). با این حال، برخی از نویسندگان ادعا می‌کنند که در شرکت‌های خانوادگی، که در آن رهبران، یا اعضای خانواده هستند یا از نظر عاطفی با خانواده در ارتباطند، گرایش‌های نوع دوستی به نفع سازمان و سهامداران آن، ممکن است متداول باشد (میلر و همکاران، ۲۰۰۶). همچنین پژوهش‌های پیشین در ارتباط با رابطه میان کمیته حسابرسی و بهنگام بودن گزارش‌گری مالی تنها برخی از ویژگی‌های کمیته حسابرسی را همانند وجود کمیته حسابرسی در نمونه شرکت‌های مورد بررسی (آیفی، ۲۰۰۹) و یا تعداد اعضای مستقل کمیته حسابرسی (عبدالله، ۲۰۰۶) مورد بررسی قرار داده‌اند. در میان این مطالعات تنها متغیر تشکیل کمیته حسابرسی ارتباط معناداری را با بهنگام بودن گزارش‌گری مالی داشته است (آیفی، ۲۰۰۹). با این حال، به نظر نمی‌رسد در کشوری همانند ایران که تشکیل کمیته حسابرسی به تازگی الزامی شده است، این متغیر به تنهایی بتواند بهنگام بودن گزارش‌گری مالی را تحت تاثیر قرار دهد. همچنین بررسی تنها وجود کمیته حسابرسی ممکن است برای آزمون میزان اثر بخشی کمیته حسابرسی در تاثیر گذاری بر کیفیت گزارش‌گری مالی با شاخص بهنگام بودن ارائه اطلاعات مالی کافی نباشد. بنابراین با توجه به مطالب فوق این سوال مطرح می‌شود که آیا وجود کمیته حسابرسی و شرکت‌های خانوادگی دارای زمان انتظار گزارش‌دهی کوتاه‌تری نسبت به همتایان غیرخانوادگی خود در بورس اوراق بهادار تهران هستند. بنابراین هدف اصلی این مقاله بررسی شواهد تجربی درباره عوامل مؤثر بر به موقع بودن گزارش‌دهی مالی شرکت، با تأکید بر تفاوت‌های بین وجود یا عدم وجود کمیته حسابرسی و شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی ارائه می‌کند.

در ادامه این مقاله به موارد پیرو اشاره خواهد شد: در بخش دوم از این مقاله به تاریخچه مختصری از تشکیل کمیته حسابرسی در ایران اشاره خواهد شد؛ بخش سوم به بررسی پیشینه مطالعاتی پژوهش اختصاص دارد؛ در بخش چهارم به تدوین فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود؛ در بخش پنجم روش تحقیق توصیف خواهد شد؛ در بخش ششم به تحلیل نتایج و یافته‌های تحقیق پرداخته می‌شود و در نهایت در بخش انتهایی مقاله به استدلال‌ها، محدودیت‌ها و پیشنهادات برای پژوهش‌های آتی اشاره خواهد شد.

۲- تاریخچه کمیته حسابرسی در ایران

به دنبال رسوایی‌های مالی دهه ۷۰ در ایران، بورس اوراق بهادار تهران در تاریخ ۱۳۸۶/۰۸/۱۱ آیین‌نامه نظام راهبری شرکتی^۱ را با هدف تقویت ساختار راهبری شرکتی منتشر کرد و ویژگی‌های اعضای هیئت مدیره شامل تعداد، شرایط نامزدی، تعهد مالکیت و ... را بیان کرد. همین طور آیین رفتاری اعضای هیات مدیره و کارکنان نیز در ادامه تشریح شد و منشور پیشنهادی کمیته حسابرسی، مدیریت ریسک و جبران خدمات به عنوان کمیته‌های هیات مدیره پیشنهاد شد (سازمان بورس اوراق بهادار تهران، ۱۳۸۶). سپس سازمان بورس اوراق بهادار

تهران در خرداد ماه سال ۱۳۸۷ با هدف ارزش آفرینی و بهبود عملکرد سازمان "نظام نامه حسابرسی داخلی" را منتشر کرد و به تشریح تعریف و هدف حسابرسی داخلی، جایگاه سازمانی حسابرسی داخلی، اختیارات و وظایف حسابرسی داخلی و ... پرداخت (سازمان بورس اوراق بهادار تهران، ۱۳۸۷). در نظام نامه حسابرسی داخلی روابط متقابل کمیته حسابرسی و حسابرسی داخلی نیز تشریح شد. در ادامه سازمان بورس اوراق بهادار تهران در راستای حمایت از حقوق سرمایه گذاران، پیش گیری از وقوع تخلفات و نیز ساماندهی و توسعه بازار شفاف و منصفانه اوراق بهادار اقدام به انتشار "دستورالعمل کنترل های داخلی" در تاریخ ۱۳۹۱/۰۲/۱۶ نمود و اجزای سیستم کنترل داخلی را تشریح کرد و در نهایت طی ماده ۱۰ آن دستورالعمل تشکیل حسابرسی داخلی زیر نظر کمیته حسابرسی و همین طور کمیته حسابرسی زیر نظر هیات مدیره را برای شرکت های سهامی عام الزامی کرد (سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱). به دنبال انتشار دستورالعمل کنترل های داخلی، سازمان بورس اوراق بهادار تهران در تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۲۳ و با هدف شفاف سازی ماده ۱۰ آن، اقدام به انتشار "منشور فعالیت حسابرسی داخلی" و "منشور کمیته حسابرسی" نمود و در پی آن اقدام به تشریح مأموریت و اختیارات و مسئولیت های حسابرسی داخلی و همین طور هدف، اختیارات، مسئولیت ها و ترکیب کمیته حسابرسی نمود و همین طور به کارگیری آن ها را توسط شرکت های سهامی عام الزامی دانست (سازمان بورس اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱). طبق منشور کمیته حسابرسی، هدف از تشکیل کمیته حسابرسی، کمک به ایفای مسئولیت نظارتی هیات مدیره و بهبود آن جهت کسب اطمینان معقول از موارد زیر می باشد:

- ۱ - اثر بخشی فرآیندهای نظام راهبری، مدیریت ریسک و کنترل های داخلی؛
- ۲ - سلامت گزارش گری مالی؛
- ۳ - اثر بخشی حسابرسی داخلی؛
- ۴ - استقلال و اثر بخشی حسابرسی مستقل و
- ۵ - رعایت قوانین، مقررات و الزامات (سازمان بورس اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱).

همچنین ترکیب و ویژگی های اعضای کمیته حسابرسی به شرح زیر می باشد: (۱) کمیته حسابرسی از سه تا پنج عضو که اکثریت آن ها مستقل و دارای تخصص مالی هستند، با انتخاب و انتصاب هیات مدیره تشکیل می گردد؛ (۲) رئیس کمیته حسابرسی باید عضو مستقل هیات مدیره یا عضو غیرموظف مالی هیات مدیره باشد (سازمان بورس اوراق بهادار تهران، ۱۳۹۱).

۳ - پیشینه پژوهش

اوساوانسا (۲۰۰۰) به موقع بودن گزارش دهی شرکت های فهرست شده در بورس اوراق بهادار زیمباوه را تجزیه و تحلیل می کند. یافته های او نشان می دهد که اندازه شرکت، قابلیت سوددهی و سن با تغییر در به موقع بودن گزارشگری مالی در ارتباطند. از سوی دیگر، هیچ مدرکی یافت نشد که اهرم مالی یا میزان اتکا به وام به-

موقع بودن را تحت تأثیر قرار دهد. اوساوه‌مکاران (۲۰۰۶)، را با تمرکز بر روی الگو و عوامل تعیین‌کننده‌ی گزارش‌دهی مالی سالانه‌ی به‌موقع در بورس اوراق بهادار آتن تجزیه و تحلیل کردند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ، شرکت‌های خدماتی و شرکت‌های حسابرسی شده توسط شرکت‌های حسابرسی سابق Big-5، زمان انتظار گزارش‌دهی نهایی کوتاه‌تری دارند. علاوه بر این، آن‌ها دریافتند که شرکت‌های بخش ساخت و ساز، شرکت‌هایی که گزارشات حسابرسی آن‌ها مشروط است و شرکت‌هایی که سهم بیشتری از دارایی سهام‌شان، به‌طور مستقیم و غیرمستقیم در دست خودی‌ها است، به‌سرعت صورت‌های مالی حسابرسی شده خود را منتشر نمی‌کنند. عبدالله (۲۰۰۶) با آزمون تأثیر روش‌های حاکمیت شرکتی بر بهنگام بودن گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس مالزی به این نتیجه می‌رسد که تفکیک میان مدیر عامل و رئیس هیات مدیره، نسبت بالاتر مدیران غیرموظف در هیات مدیره، سودآوری بالاتر و اهرم بدهی کمتر از جمله عوامل کاهنده مدت زمان حسابرسی هستند. با این حال، در این پژوهش متغیر استقلال کمیته حسابرسی رابطه غیر معناداری با تأخیر گزارش حسابرس داشته است. تانگ (۲۰۰۷)، شرکت‌های خانوادگی را نسبت به همتایان غیرخانوادگی در S & P 500 از سال ۱۹۹۲ تا سال ۲۰۰۳ بررسی می‌کند و تحقیق می‌کند که آیا شیوه‌های گزارش‌گری مالی متفاوت است. به‌طور کلی، یافته‌ها نشان می‌دهند که شیوه‌های گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی از کیفیت بهتری نسبت به شرکت‌های غیرخانوادگی برخوردار می‌باشند: شرکت‌های خانوادگی دارای اقلام تعهدی اختیاری مطلق پایین‌تری هستند، تعدیل مثبت کوچک‌تری را گزارش می‌دهند، دارای سود مفیدتری بوده و نسبت به شرکت‌های غیرخانوادگی، دارای ارائه مجدد درآمد کمتری هستند. لی و همکاران (۲۰۰۹)، به‌موقع بودن گزارش‌های درآمد شرکت‌های چندملیتی را با گزارشات شرکت‌های داخلی مقایسه کردند. آن‌ها گزارش کردند که اگرچه تأخیر در حسابرسی برای شرکت‌های چندملیتی مهم‌تر است، اما تأخیر گزارش‌دهی کلی آن‌ان، کوتاه‌تر از همتایان‌شان بود. علاوه بر این، مشخص شد که شرکت‌های گزارش‌دهنده ضرر و زیان، با اهرم بالا، اخبار بد، بخش‌های قابل گزارش‌تر و با آیت‌های فوق‌العاده، با تأخیر گزارش‌دهی طولانی‌تری همراه هستند، در حالی که شرکت‌های بزرگ‌تر با یک حسابرس Big 4، روی هم‌رفته با سرعت بیشتری گزارش دادند. آفیفی (۲۰۰۹) در نمونه‌ای متشکل از شرکت‌های مصری نیز به بررسی رابطه میان متغیرهای حاکمیت شرکتی و تأخیر گزارش حسابرسی پرداخته و به این یافته دست پیدا می‌کند که وجود کمیته حسابرسی رابطه معنادار منفی با تأخیر گزارش حسابرس دارد همچنین در ارتباط با بهنگام بودن گزارش‌گری مالی به این نتیجه می‌رسد که وجود کمیته حسابرسی باعث کاهش زمان صرف شده برای انجام کار حسابرسی توسط حسابرسان می‌شود. از متغیر کمیته حسابرسی به عنوان شاخصی برای حاکمیت شرکتی برای تبیین عوامل به وجود آورنده تأخیر گزارش حسابرسی استفاده می‌کند. کاسینو و همکاران (۲۰۱۰) گزارش می‌دهند که شرکت‌های خانوادگی دارای کیفیت سود بالاتری نسبت به شرکت‌های غیرخانوادگی هستند و این که عوامل تعیین‌کننده‌ی کیفیت حسابداری در شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی معمولاً متفاوت هستند. کیفیت حسابداری در شرکت‌های خانوادگی به‌طور مثبت

با اهرم، استقلال هیأت مدیره، و کیفیت حسابرسی در ارتباط است، در حالی که مالکیت نهادی ارتباطی منفی را نشان می‌دهد. در مورد شرکت‌های غیرخانوادگی، به نظر می‌رسد که کیفیت حسابداری تحت تأثیر سایر عوامل تعیین‌کننده قرار داشته باشد: مالکیت نهادی اثری مثبت دارد، اما درجه‌ی تقویت نامشهود به‌طور منفی با کیفیت مرتبط است. آی یوها (۲۰۱۲)، در مقاله خود با عنوان "ویژگیهای شرکت و به موقع بودن گزارشگری مالی" ۶۱ شرکت طی سال‌های ۲۰۰۸-۱۹۹۹ را بررسی کرد. نتیجه پژوهش آن نشان داد عمر شرکت بر به موقع بودن گزارشگری مالی تأثیر گذار است. از طرفی قوانین برای تضمین کیفیت گزارشات مالی به موقع کافی نیستند و تاخیر زمانی گزارشگری میتواند با وجود و اجرای محکم قوانین و مقررات تنظیمی کاهش یابد. لورنسو و همکاران (۲۰۱۳) با استفاده از اطلاعات ۱۳۵ شرکت در بورس اوراق بهادار پرتقال نشان دادند که شرکت‌های خانوادگی نسبت به شرکت‌های غیر خانوادگی گزارشگری به موقع تری ارائه می‌دهند و این نتیجه کیفیت بهتر شیوه‌های گزارشگری شرکت‌های خانوادگی نسبت به غیر خانوادگی را تأیید می‌کند. سو و همکاران (۲۰۱۳) به بررسی تجدید ارائه صورت‌های مالی در شرکت‌های خانوادگی و غیر خانوادگی پرداختند. در این پژوهش با بررسی ۲۴۹ شرکت تجدید ارائه شده در تایوان طی سال‌های ۱۹۹۶ الی ۲۰۰۶ به این نتیجه رسیدند که با توجه به احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی، تفاوت اندکی در کیفیت گزارش‌های مالی شرکت‌های خانوادگی نسبت به شرکت‌های غیر خانوادگی تایوان وجود دارد. بر اساس یافته‌های این پژوهش، در زمینه سیستم قانونی قانون- شهری و بازار سرمایه‌ای کمتر توسعه یافته، تفاوت عمده‌ای بین تجدید ارائه صورت‌های مالی شرکت‌های خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی مشاهده نگردید. همچنین آن‌ها نشان دادند که شدت تضاد منافع بین سهامداران اکثریت و اقلیت و فقدان صداقت در شرایطی که حفاظت از سرمایه‌گذار ضعیف بوده و ساختارهای مالکیتی متمرکز می‌باشند توجیهی برای احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی در بین شرکت‌های خانوادگی است.

بنی مهد و شریفی (۱۳۸۹) به بررسی عوامل موثر بر رتبه بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشا و به موقع بودن پرداختند. برای این منظور شرکت‌های رتبه بندی شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۸۶ که شامل ۳۱۱ بود را به عنوان جامعه آماری در نظر گرفتند. با توجه به این که ارائه به موقع اطلاعات به سازمان بورس اوراق بهادار به عنوان عامل اصلی رتبه بندی شرکت‌ها از سوی این سازمان مدنظر قرار گرفته بود، فاصله زمانی بین تاریخ تهیه صورت‌های مالی و تاریخ انجام حسابرسی به عنوان متغیر وابسته تحقیق آنها در نظر گرفته شد. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که رتبه افشا با اندازه شرکت و نوع صنعت ارتباط معنی دار مثبت دارد. اما با نوع گزارش حسابرس و درصد مالکیت سهام رابطه معنی دار منفی دارد. همچنین رابطه‌ای میان بازده دارایی‌ها، اهرم مالی، نوع حسابرس و نوع واحد تجاری با رتبه افشا مشاهده نشد. سلیمانی و رحیمی (۱۳۹۳) در این پژوهش رابطه بین به موقع بودن گزارشگری مالی و عملکرد مالی شرکت بررسی شده است. نمونه آماری پژوهش شامل ۱۴۲ شرکت طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۸۵ می‌باشد. متغیر وابسته پژوهش به موقع بودن گزارشگری مالی است که از طریق تفاوت زمانی بین آخرین تاریخ مجاز افشا (۴/۳۱) و

تاریخ گزارش اطلاعات مالی محاسبه شده است و متغیر مستقل پژوهش نیز عملکرد مالی است که بوسیله سه معیار بازده دارایی ها بازده حقوق صاحبان سهام و تغییر در بازده خالص اندازه گیری شده است. نتایج نشان داد به موقع بودن گزارشگری مالی و بازده دارایی ها و بازده حقوق صاحبان سهام رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بنابراین چنانچه شرکتها بتوانند دارایی های خود را به گونه ای مناسب به کارگیرند و سود بیشتری برای سهامداران ایجاد کنند گزارشات خود را به موقع تر ارائه می نمایند. نمازی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی تطبیقی مالکیت خانوادگی و غیرخانوادگی از دیدگاه تئوری نمایندگی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می دهد که به طور کلی، هزینه های نمایندگی در شرکت های غیر خانوادگی به طور معناداری بیشتر از شرکت های خانوادگی است. همچنین، یک رابطه معنادار بین مالکیت خانوادگی و معیارهای هزینه های نمایندگی مشاهده شد، اما از آنجا که نسبت گردش دارایی ها معیار معکوس هزینه های نمایندگی است، می توان نتیجه گرفت که افزایش مالکیت خانوادگی موجب کاهش هزینه های نمایندگی می شود.

بر طبق پژوهش های مطرح شده فوق، می توان چنین استدلال کرد که تاکنون آزمون تاثیر کمیته حسابرسی بر بهنگام بودن گزارش گری مالی بر طبق ویژگی های منفرد کمیته حسابرسی (یعنی یا تشکیل کمیته حسابرسی و یا استقلال کمیته حسابرسی) انجام شده است. لذا به نظر نمی رسد در کشور ایران که تشکیل کمیته حسابرسی به تازگی الزامی شده است برای ارزیابی رابطه میان وجود کمیته حسابرسی و بهنگام بودن گزارش گری مالی کافی باشند. آزمون کمیته حسابرسی که بخشی از سازوکار حاکمیت شرکتی محسوب می شود، به عنوان یکی از عوامل تعیین کننده بهنگام بودن گزارش گری مالی ممکن است شواهدی را مبنی بر موثر بودن کمیته های حسابرسی در بهبود کیفیت گزارش گری مالی و یا صرفاً برای جلوگیری از حساب آرائی فراهم آورد.

۴- تدوین فرضیه های پژوهش

۴-۱- مالکیت خانوادگی و بهنگام بودن گزارش گری مالی

به موقع بودن گزارشگری مالی، یک عامل مهم تعیین کننده مفید بودن آن است. این امر حائز اهمیت است، زیرا سودمندی اطلاعات ارائه شده، ممکن است به طور معکوس با تأخیر در گزارش دهی در ارتباط باشد. تأخیر در گزارش دهی، سودمندی اطلاعات را برای کاربران کاهش می دهد و افزایش در تأخیر، ممکن است این مفهوم را برساند که تصمیم گیری ها بدون بهره مندی از اطلاعات انجام شده است (آتیساوهمکاران، ۱۹۸۹). وجود تضاد منافع، موجب نگرانی مالکان (سهامداران) می شود تا جایی که آنها برای اطمینان از تخصیص بهینه منابع خود توسط مدیران، اقدام به بررسی و ارزیابی عملکرد مدیران می کنند. به مرور زمان مشخص شده است که برخی از تصمیمات مدیران ممکن است موجب اتلاف منابع شرکت و از بین رفتن ثروت مالکان گردد. از سوی دیگر، مدیران همواره به دنبال این بوده اند تا ضمن حداکثر کردن منافع خود، به مالکان این اطمینان را بدهند که تصمیمات اتخاذ شده توسط آنها در جهت منافع مالکان است (نمازی، ۱۳۸۴). زلوگر و ناسون (۲۰۰۸) ارتباط به-

کار بردن نظریه ذینفعان را با محیط شرکت خانوادگی تصدیق می‌کنند. آن‌ها به سه دلیل در دفاع از استدلال خود استناد می‌کنند: اول این که، در مقایسه با همتایان غیرخانوادگی، شرکت‌های خانوادگی عملاً دارای یک گروه ذینفع اضافی، یعنی خانواده هستند. دوم این که، شرکت‌های خانوادگی ممکن است انگیزه بالاتری برای اطمینان از رضایت ذینفعان داشته باشند، چون که افراد در شرکت‌های خانوادگی اغلب نقش ذینفعان چندگانه را ایفا می‌کنند (به‌عنوان مثال، کارمند، مالک، مدیر، عضو خانواده)؛ در نهایت، شواهدی وجود دارد که شرکت‌های خانوادگی روابط اجتماعی قوی نشان داده و در زمینه‌های اجتماعی شرکت‌های خود تعبیه شده‌اند. این‌ها همه دلایل خوبی هستند که چرا شرکت‌های خانوادگی دارای تمایل خاصی برای رضایتمندی ذینفعان چندگانه می‌باشند. برای شرکت‌های خانوادگی، هدف اصلی، احتمالاً اجتناب از زیان‌های اجتماعی-عاطفی است. برای جلوگیری از این زیان‌ها، آن‌ها حاضر به پذیرش ریسک مهم عملکرد فعلی پایین‌تر هستند اگرچه نتایج مالی هنوز هم مهم هستند، اما به‌نظر می‌رسد که برای اهداف دیگر، آن‌ها اهمیت ثانویه داشته باشند (پرنسیپ و همکاران، ۲۰۱۱). در شرکت‌های خانوادگی، واکنش منفی بازار از نتایج مالی ضعیف، تأثیر کمی از نظر ریسک‌گردش مالی برای مدیران اجرایی ارشد دارد چرا که آن‌ها به‌واسطه بودن بخشی از خانواده‌ی نظارتی و یا داشتن روابط شخصی با اعضای آن، محافظت می‌شوند (پرنسیپ و همکاران، ۲۰۰۸). برای مدیران شرکت‌های تحت نظارت خانواده، تنها نتایج مالی اخیر شرکت نیست که موقعیت آن‌ها را مستحکم می‌کند، بلکه همچنین، و شاید در درجه اول، توانایی حفظ اعتماد سهامداران ناظر (و حتی بیشتر از آن زمانی که مدیر، عضوی از خانواده نظارتی نیز می‌باشد) حائز اهمیت است (پرنسیپ و همکاران، ۲۰۱۱). خانواده‌های نظارت کننده، مراقب بقای شرکت هستند و هدف‌شان حفظ نظارت درازمدت است (پرنسیپ و همکاران، ۲۰۰۸). از آن‌جا که خانواده‌های نظارت کننده بیشتر بر درازمدت تمرکز دارند، این احتمال وجود دارد که فشار کمتری بر مدیریت در شرکت‌های خانوادگی برای برآورده کردن انتظارات درآمد کوتاه‌مدت وجود داشته باشد (جاگی و همکاران، ۲۰۰۹). علاوه بر این، با توجه به این که شرکت‌های خانوادگی تمایل به ایجاد روابط بلندمدت با وام‌دهندگان دارند، شهرت آنان برای دستیابی به اعتماد و شرایط بهتر تأمین مالی بسیار مهم است (پرنسیپ و همکاران، ۲۰۰۸). همه این‌ها مدیران را قادر می‌سازد که بر توسعه بلندمدت شرکت‌ها تمرکز کنند و اهداف سود کوتاه‌مدت را نادیده بگیرند، مشوق‌های به تأخیر انداختن گزارش‌دهی اساساً در این محیط کاهش می‌یابد. بنابراین، بر طبق مطالب پیش گفته، فرضیه اول این پژوهش به صورت ذیل عنوان می‌شود:

فرضیه ۱: بین شرکت‌های خانوادگی نسبت به همتایان غیرخانوادگی خود و زمان انتظار گزارش‌دهی رابطه معناداری وجود دارد.

۴-۲- کمیته حسابرسی و بهنگام بودن گزارش‌گری مالی

به دلیل رسوایی های اخیر مالی شرکت هایی از قبیل وردکام و انرون در ایالات متحده و بحران های مالی اروپا همچون پارمالات در ایتالیا، آهلد در هلند و گسکارترا و بی بی وی ای در اسپانیا، کیفیت و قابلیت اتکای گزارش گری مالی و حرفه حسابرسی در مظان سوءظن و اتهام واقع شده است و نقش کمیته حسابرسی در فرایند گزارشگری مالی، توجه تدوین کنندگان مقررات را به طور فزاینده ای به خود جلب کرده است (کانسولو و دفیونتس، ۲۰۰۷). نقش اصلی کمیته حسابرسی شرکت ها نظارت بر فرایند گزارشگری مالی شرکت ها است. با وجود اینکه کمیته حسابرسی قابل اتکاترین حفاظت ها را از منافع عمومی ارائه می کند اما بررسی ها و مطالعات پیشین پیرامون کمیته حسابرسی هم تنوع بسیاری زیادی را در تخصص و مهارت اعضای کمیته های حسابرسی و هم، فقدان تجربه و تخصص مالی کافی بسیاری از اعضای کمیته ها را در زمینه ی امور مالی و حسابداری نشان می دهند.

درواقع دلیل وجود کمیته حسابرسی، حفاظت از منافع سهامداران از طریق مسئولیت نظارتی این کمیته در حوزه های گزارش گری مالی، کنترل داخلی و فعالیت حسابرسی مستقل می باشد (تورلی و زمان، ۲۰۰۴). ارتباط میان وجود کمیته حسابرسی و بهنگام بودن گزارش گری مالی مبتنی بر این منطقی می باشد که چنانچه کمیته حسابرسی در اجرای وظایف نظارتی خود در زمینه فرآیند گزارش گری مالی کارآمد و موثر عمل نموده باشد، کیفیت گزارش گری مالی بهبود یافته و متعاقبا این کیفیت بالاتر باعث ارائه بهنگام تر اطلاعات مالی می شود. بنابراین، بر طبق مطالب پیش گفته، فرضیه دوم این پژوهش به صورت ذیل عنوان می شود:

فرضیه ۲: بین وجود کمیته حسابرسی و بهنگام بودن گزارشگری مالی رابطه معنی داری وجود دارد.

۵- روش انجام پژوهش

۵-۱- روش گردآوری داده ها و اطلاعات

گردآوری اطلاعات به روش آرشیوی صورت گرفته است. بدین ترتیب که در بخش اول، مطالعات انجام گرفته در زمینه موضوع پژوهش از کتب، مقالات معتبر، پایان نامه های دانشجویی و سایت های اینترنتی معتبر گردآوری و مورد مطالعه قرار گرفت. در بخش دوم نیز برای جمع آوری داده ها و اطلاعات مورد نیاز جهت انجام پژوهش از تارنمای سازمان بورس اوراق بهادار تهران، `rdis.codal`، `tse.irbourse`، بانک های اطلاعاتی نظیر نرم افزار ره آورد نوین، مایکروسافت اکسل و دیگر سایتهای معتبر استفاده شد.

۲- جامعه و نمونه آماری پژوهش

شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، جامعه آماری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهند. به‌منظور انجام مقایسه، کل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران به دودسته شرکت‌های خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی تقسیم می‌شود. برای بررسی شرکت‌های خانوادگی و شرکت‌های غیر خانوادگی و شرکت‌های دارای کمیته حسابرسی و تعیین نمونه مورد مطالعه، شرایط زیر جهت انتخاب شرکت‌ها در نظر گرفته می‌شود:

۱. از سال ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴، در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته باشند.
 ۲. شرکت مورد نظر باید کمیته حسابرسی خود را در طی دوره زمانی پژوهش تشکیل داده باشد و اطلاعات مورد نظر را نیز افشا کرده باشد.
 ۳. یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی در دسترس باشد.
 ۴. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری، هلدینگ، بانک‌ها، واسطه‌گری و لیزینگ نباشند.
 ۵. وضعیت آن‌ها از نظر خانوادگی (دارا بودن حداقل بیست درصد از سهام توسط اعضای خانواده و یا عضویت آنان در هیئت‌مدیره)، با غیر خانوادگی بودن مشخص باشد.
- با توجه به شرایط و اعمال محدودیت‌های فوق، تعداد ۸۳ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شده است.

۳-۵- روش انجام پژوهش و الگوی پژوهش

متغیر وابسته این پژوهش "بهنگام بودن گزارش‌گری مالی" می‌باشد که به صورت اختلاف تعداد روزهای پایان سال مالی یک شرکت تا زمان انتشار صورت‌های مالی حسابرسی شده آن محاسبه می‌شود. ما با پیروی از پژوهش‌های اوسوآنساه (۲۰۰۰) و اوسوآنساه و لونتیس (۲۰۰۶) به جای استفاده از اصطلاح "تاخیر در گزارش‌گری مالی" از "بهنگام بودن گزارش‌گری مالی" استفاده کرده ایم تا میان شرکت‌هایی که در طی یک مهلت قانونی اقدام به انتشار صورت‌های مالی خود می‌کنند و شرکت‌هایی که فاقد چنین مهلت قانونی هستند تمایز قائل شویم؛ چرا که در مورد شرکت‌های گروه اول نمی‌توان گفت که چنین شرکت‌هایی در انتشار صورت‌های مالی خود تاخیر داشته‌اند (اوسوآنساه و لونتیس، ۲۰۰۶). به عبارت دیگر، ممکن است شرکتی صرف نظر از مهلت قانونی اطلاعات مالی خود را با تاخیر منتشر کرده باشد اما اگر همین شرکت در موعد قانونی مقرر اطلاعات خود را منتشر کرده باشد و مهلت قانونی را برای همین شرکت در نظر بگیریم، در واقع نمی‌توان گفت که تاخیری در ارائه اطلاعات مالی این شرکت به وجود آمده است. از این رو، ما در این مطالعه از تعداد روزهای سپری شده از پایان سال مالی شرکت تا زمان انتشار صورت‌های مالی حسابرسی شده به بازار بورس اوراق بهادار تهران به عنوان مدت زمان گزارش‌گری مالی شرکت استفاده می‌کنیم. این پژوهش از نظر هدف توسعه‌ای بوده و در حیطه پژوهش‌های توصیفی-رگرسیون قرار دارد و داده‌های مورد نیاز آن از منابع قابل اتکا و در دسترس، استخراج و

برای آزمون فرضیه های پژوهش استفاده شده اند. در این پژوهش از داده های تلفیقی و مدل رگرسیون داده های ترکیبی استفاده شده است. همچنین برای بررسی معنادار بودن الگوی پژوهش از آزمون های آماری T و F استفاده شده است. پس از گردآوری داده ها و تعیین مدل، ابتدا داده ها را به صورت داده های تابلویی قرار داده و سپس از آزمون F لیمر برای تعیین داده های تلفیقی یا مدل آثار ثابت استفاده شده است. بدین صورت، اگر احتمال این آزمون کمتر از ۵ درصد باشد، مدل آثار ثابت خواهد بود. همچنین از آزمون هاسمن برای تعیین مدل آثار ثابت (Fixed) یا آثار تصادفی (Random) استفاده شده است؛ یعنی اگر احتمال آزمون هاسمن کوچکتر از ۵ درصد باشد، مدل باید با استفاده از آثار ثابت برآورد گردد و در نهایت به بررسی فرضیه برای نمونه مورد نظر پرداخته می شود. پس از برازش مدل توسط نرم افزار آماری R برای بررسی خود همبستگی سریالی میان اجزای اخلاص (خطاهای مدل) از آزمون بروش-گادفری استفاده می شود.

متغیرهای مستقل اصلی این پژوهش، کمیته حسابرسی و مالکیت خانوادگی می باشد سایر متغیرهای پژوهش که شامل شرایط مالی شرکت، اندازه شرکت، اهرم مالی و نوع حسابرس و تمرکز مالکیت و شرایط مالی می شوند نیز به عنوان متغیرهای کنترلی پژوهش در نظر گرفته شده اند. داده های مورد نیاز برای این متغیرها نیز از متن صورت های مالی شرکت ها و یا یادداشت های پیوست آن ها استخراج شده است. برای آزمون فرضیه های این پژوهش از الگوی های ذیل استفاده شده است:

$$۱) FRT_{it} = \beta_0 + \beta_1 FAMILY_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 LVRG_{it} + \beta_4 AUD_{it} + \beta_5 OWN_{it} + \beta_6 ZFC_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

$$۲) FRT_{it} = \beta_0 + \beta_1 AC_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 LVRG_{it} + \beta_4 AUD_{it} + \beta_5 OWN_{it} + \beta_6 ZFC_{i,t} + \varepsilon_{it}$$

داریم:

<i>FRT</i>	متغیر وابسته	=	بهنگام بودن گزارش گری مالی شرکت؛ به صورت اختلاف تعداد روزهای سپری شده از پایان سال مالی شرکت تا زمان انتشار صورت های مالی حسابرسی شده آن
<i>FAMILY</i>	متغیر مستقل	=	در صورتی که شرکت های خانوادگی باشند عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر به این متغیر تعلق می گیرد.
<i>AC</i>	متغیر مستقل	=	شرکت هایی که دارای کمیته حسابرسی مستقل هستند عدد یک و به شرکت های

فایده کمیته حسابرسی عدد صفر اختصاص داده می شود.

<i>Size</i>	متغیر کنترلی	=	اندازه شرکت؛ به صورت لگاریتم طبیعی فروش شرکت محاسبه شده است
<i>LVRG</i>	متغیر کنترلی	=	اهرم مالی؛ از تقسیم بدهی ها به کل دارایی ها شرکت محاسبه شده است
<i>AUD</i>	متغیر کنترلی	=	نوع موسسه حسابرسی؛ متغیر شاخص، اگر موسسه حسابرسی شرکت سازمان حسابرسی باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر به متغیر تعلق می گیرد
<i>OWN</i>	متغیر کنترلی	=	درصد سهام نگه داری شده در اختیار سهامداران بالای ۵ درصد تعریف شده است.
<i>ZFC</i>	متغیر کنترلی	=	با پیروی از پژوهش زیجسکی (۱۹۸۴)، برای محاسبه استفاده شده است

با پیروی از پژوهش زیجسکی (۱۹۸۴)، برای محاسبه متغیر شرایط مالی شرکت یا *ZFC* از فرمول ذیل استفاده شده است:

$$ZFC = -4/336 - 4/513 (ROA) + 5/679 (FLEV) + 0/004 (LIQ) \quad (2)$$

در فرمول فوق، *ROA* بازده دارایی های شرکت را نشان می دهد و به صورت نسبت سود خالص شرکت به کل دارایی های آن محاسبه می شود. همچنین *FLEV* بیانگر اهرم مالی شرکت (نسبت کل بدهی های شرکت به کل دارایی های آن) و *LIQ* نیز نسبت جاری شرکت (نسبت دارایی های جاری شرکت به بدهی های جاری آن) را نشان می دهد. هر چه عدد بدست آمده از فرمول فوق بیشتر باشد احتمال مشکلات مالی و ورشکستگی شرکت بیشتر خواهد بود.

۶- یافته های پژوهش

۶-۱- شاخص های توصیفی

اولین گام در تحلیل آماری تعیین مشخصات خلاصه شده داده ها و محاسبه شاخص های توصیفی می باشد. هدف از این تحلیل، شناخت روابط درونی متغیرها و نشان دادن رفتار آزمودنی ها می باشد تا مقدمات تحلیل آنها فراهم گردد و خصوصیات توصیفی برای تحلیل بیشتر آشکار گردد. نگاره (۲) آماره های توصیفی را برای متغیرهای مستقل به کار گرفته شده در الگوی پژوهش نشان می دهد. این نگاره بیانگر آماره های توصیفی مربوط به تمامی ۹۴ شرکت نمونه آماری پژوهش در طی دوره ۳ ساله از سال ۱۳۹۱ تا سال ۱۳۹۴ می باشد. همان

طوری که در این نگاره مشهود است، میانگین کیفیت گزارشگری مالی بر اساس شاخص ارقام تعهدی و درآمدهای اختیاری به ترتیب برابر ۱/۶۴- و ۰/۴۹۱- می باشد که با تحقیق اکیلی و همکاران همخوانی دارد. مقادیر انحراف معیار پایین این متغیرها نشان می دهد که میزان پراکندگی آنها در مقایسه با سایر متغیرها کمتر است.

نگاره (۳): آماره های توصیفی

ردیف	نماد متغیر	نوع متغیر	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف معیار
۱	DISCACC	اقلام تعهدی	-۱/۶۴	۱/۱۴	۰/۰۶	۰/۲۲
۲	DISSREV	درآمدهای اختیاری	-۰/۴۹۱	۱/۰۵۵	۰/۰۵	۰/۱۱
۳	ACS	اندازه کمیته حسابرسی	۳	۵	۳/۱۳۳	۰/۴۹۳
۴	ACI	کمیته مستقل حسابرسی	۰/۳۳۳	۱	۰/۷۲۷	۰/۱۶۶
۵	ACX	تخصص کمیته حسابرسی	۰	۱	۰/۶۸۴	۰/۲۶۰
۶	LEV	اهرم مالی	۰/۱۸۳	۲/۸۰۷	۰/۷۰۷	۰/۳۶۰
۷	GROWTH	رشد شرکت	-۰/۹۱۸	۹/۸۷۴	۰/۴۴۵	۱/۲۰۰
۸	CFO	جریان های نقدی	-۰/۳۳۶	۰/۶۴۷	۰/۱۲۳	۰/۱۴۶
۹	SIZE	اندازه شرکت	۱۰/۱۸۱	۱۹/۳۰۳	۱۳/۶۰۷	۱/۵۳۶
۱۰	LOSS	زیان	۰	۱	۰/۰۲۶	۰/۱۵۸
۱۱	INSTITUTE	مالکیت نهادی	۰	۰/۹۹۵	۰/۷۵۲	۰/۱۶۲

۲-۶- آمار استنباطی: نتایج برآورد الگوی پژوهش و آزمون فرضیه ها

پس از برآزش مدل های پژوهش، آثار ثابت و تصادفی در زبان برنامه نویسی R، در اولین گام باید در داده های تابلویی مشاهده نماییم که استفاده از مدل تلفیق کل داده ها مناسب است یا آثار ثابت که این امر با استفاده از "آزمون F" صورت می گیرد. فرضیه H0 آزمون F لیمر بیانگر این است که مدل OLS نسبت به مدل آثار ثابت بهتر است. همانگونه که در نگاره (۲) ملاحظه می نمایید در سطح خطای قابل پذیرش ۵ درصد، نتیجه آزمون مذکور در مورد الگوی فوق موید این نکته است که مابین روش OLS و آثار ثابت باید از روش آثار ثابت استفاده شود.

نگاره (۲): نتایج آزمون F لیمر برای انتخاب روش مناسب بین OLS و یا آثار ثابت

فرضیه ها	فرضیه H0	فرضیه H1	آماره F (فیشر)	درجه آزادی ۱	درجه آزادی ۲	p-مقدار	نتیجه
فرضیه اول	مدل OLS مناسب	مدل آثار ثابت مناسب	۱۹۱۲ ۱۵	۸۲	۵۰۴	< ۰/۰۰۱	انتخاب مدل

آثار ثابت	است	است			
انتخاب مدل آثار ثابت	مدل آثار ثابت مناسب است	مدل OLS مناسب است	۷/۵۸۹۶	۷۹	۴۹۶
انتخاب مدل آثار ثابت	مدل آثار ثابت مناسب است	مدل OLS مناسب است	۹/۳۵۶	۸۱	۴۹۸

پس از انجام آزمون F لیمر، نوبت به آزمون هاسمن می رسد. در این آزمون به دنبال انتخاب مدل ارجح از میان مدل های آثار تصادفی و آثار ثابت هستیم و بدین منظور در صورت عدم رد فرضیه H_0 مدل آثار تصادفی انتخاب خواهد شد. همانطوری از نگاره (۴) قابل استنباط است، p -مقدار ناشی از آزمون هاسمن کمتر از ۵ درصد بوده و نشانگر رد فرضیه H_0 یا به عبارت دیگر انتخاب مدل آثار ثابت می باشد.

نگاره (۴): نتایج آزمون هاسمن برای انتخاب روش مناسب میان مدل آثار تصادفی و آثار ثابت

نتیجه	p -مقدار	درجه آزادی	آماره کای-دو	فرضیه H_1	فرضیه H_0	فرضیه ها
انتخاب مدل آثار ثابت	< 0.001	۴	۰/۵۸۹۱	مدل آثار ثابت مناسب است	مدل آثار تصادفی مناسب است	فرضیه اول
انتخاب مدل آثار ثابت	< 0.001	۸	۵/۳۴۶۴	مدل آثار ثابت مناسب است	مدل آثار تصادفی مناسب است	فرضیه دوم
انتخاب مدل آثار ثابت	< 0.001	۷	۴/۲۳۶۵	مدل آثار ثابت مناسب است	مدل آثار تصادفی مناسب است	فرضیه سوم

برای آزمون داده های ادغام شده در مقابل آثار ثابت دو طرفه در مرحله ی بعدی به سراغ آزمون بروش-پاگان می رویم. باتوجه به اینکه در همه آزمون های انجام شده فوق مدل آثار ثابت انتخاب شده است در اینجا تنها برای انتخاب مدل ارجح میان مدل تجمیعی یا ادغامی و مدل آثار ثابت از این آزمون استفاده می کنیم. همانطوری که نگاره (۵) نشان می دهد، فرضیه H_0 در این آزمون رد نشده است.

نگاره (۵): نتایج آزمون بروش-پاگان برای انتخاب روش مناسب میان مدل تجمیعی و آثار ثابت

نتیجه	p -مقدار	درجه آزادی	آماره کای- دو	فرضیه H_0	فرضیه ها
انتخاب مدل تجمیعی	۰/۶۵۹۱	۱	۷۲۱/۴۷۲۷	قابلیت ادغام اثر شرکت وجود دارد	فرضیه اول
انتخاب مدل تجمیعی	۰/۸۴۴۷	۱	۲۳۸/۵۰۵۹	قابلیت ادغام اثر شرکت وجود دارد	فرضیه دوم

انتخاب مدل تجمیعی	۰/۷۹۶۱	۱	۲۴۶/۲۴۸۰	قابلیت ادغام اثر شرکت وجود دارد	فرضیه سوم
----------------------	--------	---	----------	------------------------------------	-----------

پس از انتخاب مدل آثار ثابت به عنوان مدل نهایی پژوهش، به بررسی وجود یا عدم وجود خود همبستگی سریالی میان اجزای اخلاص (خطای مدل) که در واقع پذیره زیربنایی مدل داده های تابلویی محسوب می شود، می پردازیم. بدین منظور از آزمونی به نام بروش-گادفری استفاده می کنیم. فرضیه اولیه این آزمون بیانگر عدم وجود خود همبستگی سریالی میان اجزای اخلاص می باشد. با توجه به نتایج آزمون مذکور مندرج در نگاره (۸)، مقدار آزمون کمتر از ۵ درصد بوده و در نتیجه فرضیه H_0 رد شده است. نتایج این آزمون بیانگر وجود خود همبستگی سریالی میان خطاهای مدل می باشد.

نگاره (۸): نتایج آزمون بروش-گادفری در مورد خود همبستگی سریالی میان خطاهای مدل

نتیجه	-p مقدار	درجه آزادی (df)	آماره کای- دو	فرضیه H1	فرضیه H0	فرضیه ها
رد فرضیه H_0	$0/001 <$	۷	۲۵۲/۱۴۷	خطاهای مدل خود همبستگی سریالی دارند	عدم وجود خود همبستگی سریالی در خطاهای مدل	فرضیه اول
رد فرضیه H_0	$0/001 <$	۷	۳۰/۴۲۴۷	خطاهای مدل خود همبستگی سریالی دارند	عدم وجود خود همبستگی سریالی در خطاهای مدل	فرضیه دوم
رد فرضیه H_0	$0/001 <$	۷	۵۴/۴۵۳۶	خطاهای مدل خود همبستگی سریالی دارند	عدم وجود خود همبستگی سریالی در خطاهای مدل	فرضیه سوم

۳-۶- نتایج برآورد الگوهای پژوهش

با توجه به نتایج بدست آمده از نگاره (۸) و اثبات وجود خود همبستگی سریالی میان اجزای اخلاص الگوی این پژوهش، مدل های نهایی به صورت مدل ثابت تعمیم یافته خواهد بود که می توانید نتایج آن ها را در نگاره (۹) و (۱۰) ملاحظه نمایید.

نگاره (۹): نتایج برآورد الگوی اول پژوهش

متغیر توضیحی	نماد متغیر	ضریب متغیر توضیحی	خطای استاندارد	آماره استودنت (t)	-p مقدار
عامل ثابت	INTERCEPT	۶۳/۷۸۴	۸/۷۷۴	۷/۲۶۹	$<0/001$

<0/001	3/469	4/861	16/865	FAMILY	مالکیت خانوادگی
0/003	0/702	1/166	0/819	SIZE	اندازه شرکت
0/007	1/396	3/233	4/513	LEV	اهرم مالی
0/134	1/496	2/930	4/386	AUD	نوع حسابرس
0/616	0/501	0/059	0/030	SPEC	تمرکز مالکیت
0/048	5/252	0/081	0/063	ZFC	شرایط شرکت

$$FRT_{it} = \beta_0 + \beta_1 FAMILY_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 LVRG_{it} + \beta_4 AUD_{it} + \beta_5 OWN_{it} + \beta_6 ZFC_{it} + \epsilon_{it}$$

نگاره (۱۰): نتایج برآورد الگوی دوم پژوهش

متغیر توضیحی	نماد متغیر	ضریب متغیر توضیحی	خطای استاندارد	آماره استودنت (t)	p-مقدار
عامل ثابت	INTERCEPT	38/536	3/674	2/482	0/7436
کمیته حسابرسی	AC	0/2851	0/2588	1/1015	0/2706
اندازه شرکت	SIZE	0/619	1/124	0/536	0/001
اهرم مالی	LEV	3/431	2/187	1/187	0/004
نوع حسابرس	AUD	3/256	1/984	1/048	0/108
تمرکز مالکیت	SPEC	0/021	0/046	0/396	0/437
شرایط شرکت	ZFC	0/048	0/062	4/138	0/032

$$FRT_{it} = \beta_0 + \beta_1 AC_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 LVRG_{it} + \beta_4 AUD_{it} + \beta_5 OWN_{it} + \beta_6 ZFC_{it} + \epsilon_{it}$$

با توجه به نتایج بدست آمده در نگاره (۹) و (۱۰)، p-مقدار مربوط به متغیرهای مالکیت خانوادگی و کمیته حسابرسی می توان گفت که فرضیه های این پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنادار مثبت میان مالکیت خانوادگی و زمان انتظار مربوط به افشای صورت های مالی تایید شده است، چرا که با توجه به نتایج بدست آمده در نگاره مذکور، p-مقدار مالکیت خانوادگی کمتر از سطح خطای قابل پذیرش ۵ درصد گردیده این فرضیه رد نمی شود و در نتیجه فرضیه H_0 مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار میان مالکیت خانوادگی و زمان انتظار مربوط به افشای صورت های مالی رد شده است. و با توجه به ضریب توضیحی مثبت این متغیر نیز بیانگر رابطه معنادار مثبت آن با متغیر وابسته می باشد. همچنین عدم وجود رابطه معنادار میان کمیته حسابرسی و زمان انتظار مربوط به افشای صورت های مالی تایید شده است، چرا که با توجه به نتایج بدست آمده در نگاره مذکور، p-مقدار کمیته حسابرسی بیشتر از سطح خطای قابل پذیرش ۵ درصد گردیده این فرضیه رد می شود و در نتیجه فرضیه H_0 مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار میان کمیته حسابرسی و زمان انتظار مربوط به افشای صورت های مالی تایید شده است.

نتایج حاصل از آزمون متغیرهای کنترلی در هر دو مدل پژوهش نیز نشان دهنده آن است که دو متغیر نوع حسابرِس و تمرکز مالکیت که p -مقدار آن ها بیشتر از سطح خطای قابل پذیرش ۵ درصد می باشد، رابطه معناداری با زمان انتظار مربوط به افشای صورت‌های مالی ندارند اما متغیرهای اندازه شرکت و اهرم مالی و شرایط شرکت رابطه معنادار قوی را با متغیر وابسته را نشان می دهند.

۷ بحث و نتیجه گیری

در بسیاری از مطالعات بیان شده است که مربوط بودن و قابلیت اعتماد، ویژگی‌های اساسی هستند که اطلاعات حسابداری را برای تصمیم‌گیری مفید می‌سازند. از آنجایی که اطلاعات، قبل از آن که کارایی خود را برای نفوذ در تصمیم‌گیری‌هایشان از دست بدهند، باید بر یک مبنای زمانی در دسترس تصمیم‌گیرندگان باشند، به موقع بودن، یک عنصر مهم در مربوط بودن اطلاعات مالی است.

همچنین مقاله حاضر شواهد تجربی از نقش کمیته حسابرسی به عنوان یکی از سازوکارهای ساختار حاکمیت شرکتی در تامین کیفیت گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران و مالکیت خانوادگی فراهم می‌کند. ما با بهره‌گیری از نمونه آماری متشکل از ۹۴ شرکت پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۴ نشان می‌دهیم که نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش حاضر بیانگر این است که شرکت‌های خانوادگی دارای زمان انتظار گزارش‌دهی کوتاه‌تری نسبت به همتایان غیرخانوادگی خود هستند. این نتیجه مطابق با انتظاری می‌باشد که در پژوهش حاضر در مورد این متغیر عنوان شد. و با توجه به ضریب توضیحی مثبت این متغیر نیز بیانگر رابطه معنادار مثبت آن با متغیر وابسته می‌باشد. این امر مطابق با یافته‌های مقالاتی است که تفاوت‌های بین شرکت‌های خانوادگی و غیرخانوادگی را از نظر کیفیت گزارش‌دهی بررسی می‌کنند که نشان می‌دهند کیفیت شیوه‌های گزارش‌گری مالی شرکت‌های خانوادگی بالاتر است (کاسینو و همکاران، ۲۰۱۰؛ تانگ ۲۰۰۷) و این که شرکت‌های خانوادگی، درآمد را به میزان کمتری مدیریت می‌کنند (پرنسپ و همکاران، ۲۰۱۱). همچنین وجود کمیته‌های حسابرسی باعث کاهش دوره زمانی انتشار عمومی گزارش‌های مالی شرکت‌ها نمی‌گردد دلیل آن می‌تواند این باشد که با توجه به این که مدت زمان کوتاهی از فعالیت قانونی کمیته‌های حسابرسی در ایران نمی‌گذرد، در حال حاضر تاثیر آن بر بهنگام بودن گزارش‌گری مالی قابل مشاهده نیست. از آنجاکه کمیته حسابرسی سازوکار کنترلی نوینی در گزارش‌گری مالی محسوب می‌شود، پژوهش‌های پیش‌تر در این زمینه موجب بهبود کیفیت و قابلیت اتکای گزارش‌گری مالی و شفافیت اطلاعات مالی خواهد شد. این نتیجه مخالف پژوهش آلابویا و کریستین (۲۰۱۴) می‌باشد آن‌ها به این نتیجه رسیدند که وجود کمیته حسابرسی باعث افزایش تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی می‌شود.

یکی از معضلات و محدودیت های عمده این پژوهش به جمع آوری داده های مورد نیاز مربوط می شود. به منظور گردآوری اطلاعات لازم، از منابع مختلفی نظیر نرم افزارهای اطلاعاتی و سایت سازمان اوراق بهادار تهران استفاده شده است. در برخی موارد اطلاعات جمع آوری شده از نرم افزارهای مختلف با یکدیگر تناقض داشته و یا اصولاً دارای نقص های اطلاعاتی بوده اند و باعث به وجود آمدن محدودیت هایی در این پژوهش گردیده است.

فهرست منابع پژوهش

بنی مهد، بهمن و محسنی شریفی، محسن (۱۳۸۹) "بررسی عوامل موثر بر رتبه بندی شرکت های بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشا و به موقع بودن"، مجله حسابداری مدیریت، سال سوم، شماره هفتم، ص ۵۱-۶۳.

سازمان بورس اوراق بهادار تهران. (۱۳۸۶). آیین نامه نظام راهبری شرکتی مصوب هیات مدیره بورس تهران. ۱۳۸۶/۸/۱۱.

سازمان بورس اوراق بهادار تهران. (۱۳۸۷). نظام نامه حسابرسی داخلی مصوب خردادماه ۱۳۸۷.

سازمان بورس اوراق بهادار تهران. (۱۳۹۱). منشور فعالیت حسابرسی داخلی مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۲۳.

سازمان بورس اوراق بهادار تهران. (۱۳۹۱). منشور کمیته حسابرسی مصوب ۱۳۹۱/۱۱/۱۳.

سلیمانی امیری، غلامرضا و رحیمی تمرین عاطفه (۱۳۹۳) "رابطه ی بین به موقع بودن گزارشگری مالی و عملکردشرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". پژوهش های تجربی حسابداری. سال ۳. شماره ۱۱. بهار ۱۳۹۳. صص ۲۱-۳۵

مهدوی، غلامحسین، جمالیان پور، مظفر (۱۳۸۹). "بررسی عوامل موثر بر سرعت گزارشگری مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. مجله پژوهش های حسابداری مالی، ۴(۶). صص ۱۰۸-۸۹.

نمازی، محمد (۱۳۸۴). "بررسی کاربردهای تئوری نمایندگی در حسابداری مدیریت"، مجله پیشرفت های حسابداری دانشگاه شیراز، دوره بیست و دوم، شماره دوم، تابستان، صص ۱۶۴-۱۴۷.

نمازی، محمد، غفاری، محمدجواد و فریدونی، مرضیه (۱۳۹۳). "بررسی تطبیقی مالکیت خانوادگی و غیر خانوادگی از دیدگاه تئوری نمایندگی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، دوازدهمین همایش ملی حسابداری ایران، اردیبهشت، دانشگاه شیراز.

- Abdullah, S. N. (2006). "Board composition, audit committee, and timeliness of corporate financial reports in Malaysia". *Corporate Ownership and Control* 4(2), 33-145.
- Afify, H.A.E. (2009). "Determinants of audit report lag: does implementing corporate governance have any impact? Empirical evidence from Egypt". *Journal of Applied Accounting Research* 10(1), 56-86.
- Asli, T. (2010). Timeliness of financial reporting in emerging capital markets: Evidence from Turkey. *Istanbul University Journal of the School of Business Administration Cilt*, 39(2), 227-240.
- Atiase, R. K., Bamber, L. S. and Tse, S. (1989) Timeliness of Financial Reporting, the Firm Size Effect, and Stock Price Reactions to Annual Earnings Announcements, *Contemporary Accounting Research*, 5(2), pp. 526-552.
- Brown, P., Beekes, W. and Verhoeven, P. (2011) Corporate governance, accounting and finance: A review, *Accounting and Finance*, 51, pp. 96-172.
- Cascino, S., Pugliese, A., Mussolino, D. and Sansone, C. (2010) The influence of family ownership on the quality of accounting information, *Family Business Review*, 23, pp. 246-265.
- Ilaboya, O. J. Christian.I(2014)." Corporate Governance and Audit Report Lag in Nigeria" *International Journal of Humanities and Social Science* Vol. 4, No. 13; November 2014.PP172-180
- Iyoha, Francis. O. (2012). Company Attributes And The Timeliness Of Financial Reporting In Nigeria. *Business Intelligence Journal*, 5(1).
- Jaggi, B., Leung, S. and Gul, F. (2009) Family control, board independence and earnings management: Evidence based on Hong Kong firms, *Journal of Accounting and Public Policy*, 28, pp. 281-300.
- Krishnan, J. (2005). "Audit committee quality and internal control: an empirical analysis". *The Accounting Review* 80(2), 649-675.
- Lee, H-Y., Mande, V. and Son, M. (2008) A Comparison of Reporting Lags of Multinational and Domestic Firms, *Journal of international Financial Management and Accounting*, 19(1), pp. 28-56.
- Leventis, Stergios. , Weetman, P. (2004). Timeliness of Financial Reporting: Applicability of Disclosure Theories InA Emerging Capital Market. *Accounting and Business Research*, 34(1), 43-56.
- Li, K., Yue, H. and Zhao L. (2009). "Ownership, Institutions, and Capital Structure: Evidence from China", *Journal of Comparative Economics*, Vol. 37, pp. 471-490
- Lourenço, I.; Branco, M. C.; and Dias Curto, J. (2013). "Timely Reporting and Family Ownership: The Portuguese Case", <http://papers.ssrn.com/sol3> ,Available online 2 September 2013.
- Memili, E., Chrisman, J. J., Chua, J. H., Chang, E. P. C., Kellermanns, F. W. (2011) The determinants of family firms' subcontracting: A transaction cost perspective, *Journal of Family Business Strategy*, 2, pp. 26-33.
- Miller, D. and Le Breton-Miller, I. (2006) Family governance and firm performance: Agency, stewardship and capabilities, *Family Business Review*, 19, pp. 73-87.
- Owusu-Ansah, S. (2000) Timeliness of Corporate Financial Reporting in Emerging Capital Markets: Empirical Evidence from the Zimbabwe Stock Exchange, *Accounting and Business Research*, 30(3), pp. 241-254.
- Owusu-Ansah, S. and Leventis, S. (2006) Timeliness of Corporate Annual Financial Reporting in Greece, *European Accounting Review*, 15(2), pp. 273-287.

Prencipe, A; Bar- Yosef, S; Mazzola, P; and Pozza, L. (2011). "Income Smoothing in Family- Controlled Companies: Evidence from Italy", *Corporate Governance: An International Review*, Vol .19, No. 6, pp. 529-546.

Prencipe, A; Markarian, G; and Pozza, L. (2008). "Earnings Management in Family firms: Evidence from R&D cost capitalization in Italy", *Family Business Review*, Vol. 21, No. 1, pp. 71-88.

Sue, S. H.; Chin, C. L.; and Chan, A. L. C. (2013). "Exploring The Causes of Accounting Restatements by Family Firms", *Journal of Business Finance and Accounting*, Vol. 40, No. 9-10, pp. 1068-1094

Tong, Y. H. (2007). "Financial Reporting Practices of Family Firms", *Advances in Accounting*, Vol. 23, pp.231-261.

Turley, S., and Zaman, M. (2004). "The corporate governance effect of audit committees". *Journal of Management and Governance* 8, 305-32

Zellweger, T. and Nason, R. (2008) A stakeholder perspective to family firm performance, *Family Business Review*, 21(3), pp. 203-216.

The effect of family ownership and Audit Committee on the timeliness of financial reporting: Case Study: The Companies Listed in TehranStock Exchange

Abstract

This study investigates the factors influencing the timeliness of corporate financial reporting Considering the Audit Committee, highlighting the differences between publicly listed family and non-family firms in Tehran Stock Exchange. The hypotheses examined by using panel data model. The tests conducted by using R programming language for a sample of 539 firm-year observations during 2007-2015. Based on a multi-theoretical framework that combines agency theory, stewardship theory and stakeholder theory, we suggest that family firms have an incentive to be more timely reporters than their non-family counterparts. our findings are consistent with the predictions and thus indicate that family firms are more likely to promptly report their annual financial statements to the market, when compared to non-family firms. The results obtained confirm the better quality of financial reporting practices of family firms documented in previous literature. The results also show that a significant relationship between the audit committee and timeliness of financial reporting does not exist.

Key words: family firms; audit committee; financial reporting; timeliness; financial reporting